

68 kitabının başlangıç bölümünü aktarıyorum.

BAŞLARKEN...

Kitabın son bölümünde inceleneceği gibi bizim 68, "bitmeyen 68" olarak da değerlendirilebilir. 68'in toplum hayatında önemli değişimlere neden olduğu Fransa, Almanya, Çekoslovakya gibi ülkelerde 68 hatırlanır, anılır ama geçmişte kaldığı da bilinir. O yıllardaki hareket içinde şu veya bu konumda olmanın, şu veya bu kişiyi tanımış ve hatta bir dönem birlikte mücadele etmiş olmanın bugün için değeri yoktur. Önemli olan kişinin aradan geçen 50 yılda ne yaptığıdır.

68 ile ilgili anılar, önde gelen kişilerle ilgili incelemeler yazıldı ve muhtemelen daha yazılacaktır da. Deniz Gezmiş, Mahir Çayan, Sinan Cemgil, İbrahim Kaypakkaya ile ilgili biyografik kitaplar yayınlandı ve sayfalarında çok sayıda kişinin anılarına da yer verildi. Anılar sözlü ve yazılı olarak başka yerlerde de ifade edildi.

68'den ne kaldı? bir anı kitabı değildir. Yazar 1967-1974 yılları arasında ODTÜ'de öğrenci olmasına, Dev Genç'in yayın organı İleri Dergisi'nin Ocak 1971 tarihli 6. sayısının sorumluluğunu yapmasına, ardından 1971'de THKP-C'nin gayri resmi yayını sayılan Kurtuluş Gazetesi ve Kurtuluş Yayınları'nda çalışmış olmasına karşın, bu kitapta yapılacak olan eskilere yeni anılar katmak değil, 68'i Batı Almanya ile Türkiye arasında karşılaştırmalı temelde incelemek ve toplumu ne oranda değiştirdiğini araştırmaktır.

GİRİŞ

Tarih olgular yığını değildir, çok sayıda olayı peşpeşe sıralamak tarih anlatılması anlamına gelmez. Tarih yorumdur ve bu nedenle de sürekli yeniden yazılır. Geçmişteki önemli bir dönemde ne olduğu, gelecekte sürekli olarak yeniden değerlendirilir. Tarih geçmiş demektir ama bu geçmiş sabit değildir; yeni bilgiler bulunmadıkça olaylar aynı kalır ama yorumları değişir. Bu nedenle de tarih günün bakış açısıyla sürekli yeniden yazılır.

1968'in üzerinden 50 yıl geçti, bu süre içinde 68'in kapsamı ve değerlendirilmesi de değişti. İlk yıllarda birkaç ülkeye özgü gibi düşünülen 68, bilgi yığını büyüdükçe evrenselleşti. Bu nedenle 68'in 10. ve 40. yıllarındaki değerlendirmeler birbirinden oldukça farklıdır. Geçmişte olanlar değişmedi ama bilgi genişledi; ek olarak yorumlar ve olayların birbiriyle kurulan bağlantıları da değişecekti.

1968 ilk küresel başkaldırmanın adıdır. Dönemin terminolojisiyle Birinci Dünya denilen gelişmiş kapitalist ülkelerden, İkinci Dünya olarak adlandırılan sosyalist ülkelere ve Üçüncü Dünya adı verilen yeni sömürge ülkelere kadar geniş bir alanda zamandaş olarak gerçekleşti. 68'in ortak talebi, kurulu düzene karşı çıkmak ve daha iyi bir bugün ve gelecek istemektir. Bu talep birinci, ikinci ve üçüncü dünya ülkelerinde farklı şekillenir. Kapitalist dünyada farklı içerikler taşıyan sosyalist bir gelecek savunulurken, sosyalist ülkelerde ise varolandan farklı bir sosyalizm talebi yükselecektir. Yeni sömürge ülkelerdeki 68 hareketlerin tamamı sola yöneliktir denilebilir.

50 yıl sonrasında bazı ülkelerde 68'in unutulmuşları ya da az hatırlananları arasına karıştığını söyleyebiliriz. 68'in başlangıcının yaşandığı ABD'de durum böyledir. O dönemin sosyalist ülkeleri ise 1989-1991'den beri bulunmuyorlar. 1968 ya da genel olarak 1960'lı yıllar reel sosyalizmde reform için son fırsat olarak değerlendiriliyor ve 50. yılda yeniden hatırlanıyor. Çekoslovakya 68'inin önde gelen ismi Dubček yıllar sonra ulusal kahraman ilan edilirken, her ülke 68'inin özgün isimleri de –artık hayatta olmasalar bile- sürekli olarak hatırlanıyor.

Türkiye 68'i bu konuda önde gelen örnekler arasında sayılabilir. Deniz Gezmiş, Mahir Çayan,

İbrahim Kaypakkaya isimleri bir dönemi simgeler. Bunlar ve eklenebilecek başka isimler hayatlarını yıllar önce kaybetmiş olmalarına rağmen bugüne kadar kaldılar ve bundan sonra da kalacaklar... Bununla birlikte 50 yılın ardından 68'i başka yönden de görmek gerekir: 68 toplumu ne oranda değiştirebildi? Burada söz konusu olan kültürel değişimdir. Aradan 50 yıl geçtikten sonra toplumda 68'in kültürel izlerini ne oranda görebiliriz?

Bu soruya ancak farklı ülkelerin karşılaştırılması temelinde cevap verilebilir. Tek ülke çerçevesinde kalındığında, yaşanan 68'i dünya çapında benzeri bulunmayan bir dönem olarak değerlendirmek mümkündür. Eski bir Çin sözündeki "Kurbağa gökyüzünü kuyunun ağzı kadar sanır" belirlemesi aydınlatıcıdır. Karşılaştırma yapmadan kendinizle sınırlı kaldığınızda "benzeri bulunmaz bir tarih" değerlendirmesinin ortaya çıkması kaçınılmazdır. Karşılaştırmalı analiz gerçekliğin daha boyutlu kavranmasını sağlar. 68 Türkiye'dekinden ibaret olmadığı gibi bizimkinden daha kalıcı etkileri olan 68'ler de yaşandı.

Batı Almanya (o yıllarda iki Almanya bulunduğu için bu belirleme gereklidir) ve Türkiye 68'lerinin karşılaştırılması, aralarındaki benzerliklerin ve önemli farklılıkların açıklanmasının ardından, "50 yıl sonra ne kaldı?" sorusu cevaplanabilir. B. Almanya 68'i sonuçları bugün bile görülebilen büyük bir kültürel değişim yaratırken, benzer gelişme bizde gerçekleşmedi. Türkiye 68'i önde gelen isimleri bugüne kadar kalan tarihimizdeki önemli bir dönem olmakla birlikte, başka ülkelerdeki benzerleriyle karşılaştırıldığında bu önemini kaybeder. Toplumsal tarihimizde taşıdığı önem ne olursa olsun, bizim 68'imiz dünya genelinde önemli 68'ler kategorisine girmez; Fransa, Latin Amerika ülkeleri, B. Almanya ve Çekoslovakya 68'lerine göre geri planda kalır. 50 yıl önce böyle düşünülmezdi ama aradan yarım yüzyıl geçtikten sonra günümüze kalan etkisi karşılaştırmalı olarak değerlendirildiğinde, ilk değerlendirme değişmek zorundadır.

Burada şu sorulabilir: B. Almanya yerine Fransa ile karşılaştırma yapmak daha uygun olmaz mıydı? Bu seçime dört neden gösterilebilir.

Birincisi; Fransa 68'i diğer ülkelerde olduğu gibi bizde de 68'in klasik örneği olarak bilinir. Öğrenci gösterilerinin yanı sıra büyük işçi eylemleri gerçekleşmiştir. B. Almanya 68'i ise az bilinen bir örnektir ama önemlidir.

İkincisi; B. Almanya 68'i büyük kültürel değişimin yolunu açar. 1945 sonrasında Batı Almanya da olarak bilinen FAC'de (Federal Almanya Cumhuriyeti) ve Doğu Almanya olarak da bilinen DAC'de (Demokratik Almanya Cumhuriyeti) Nazi kültürü egemendi. Bu kültür 1960 sonrasındaki birkaç on yılda üniversite öğrenci hareketi ve diğer sosyal hareketlerin etkisiyle dönüşür. B.

Almanya –eksikleri olsa bile- geçmişiyile en iyi hesaplaşabilmiş toplum durumundadır. Ne İngiltere ve ne de Fransa için benzer durum söz konusu değildir. 20. yüzyılın ortasına kadar 150-200 yıl süren bu iki büyük sömürge imparatorluğu, sömürgecilik geçmişleri ve köle ticaretiyle açık olarak hesaplaşmamıştır. Fransa büyük bir vahşetin sergilendiği Cezayir savaşıyla aradan 50 yıl geçmiş olmasına rağmen sorun yaşamaktadır.

Almanya bu hesaplaşmayı nasıl yapabildi sorusu önemlidir. Karşılaştırmalı 68 analizi bu soruya da cevap arayacaktır.

Üçüncüsü; B. Almanya 68'i yaşarken DAC 68'i yaşamadı. İki ülkenin de geçmişi aynıydı, 1945-1989 arasında ise farklıydı. Berlin Duvarı'nın yıkıldığı 1989 ve sonrasında iki ülke arasındaki kültürel farklılık açık olarak görüldü. Bu farkı yaratan sadece batıda kapitalizmin doğuda ise reel sosyalizmin egemenliği değildi; 68'i yaşamış ve yaşamamış olmanın yarattığı kültürel farklılık da bulunuyordu. 1990'lı yıllar ve sonrasında doğunun batıya katılmasıyla artık tek ülke olan Almanya'da farklı bölgelerdeki ırkçılık ve yabancı düşmanlığının karşılaştırılmasında –tek belirleyici olmasa bile- 68 farkı kendisini gösterir. Almanya dışında başka bir ülkede böyle bir karşılaştırma mümkün değildir.

Son olarak B. Almanya 68'i Türkiye'nin bugünü için önemlidir. Almanya Birinci Dünya Savaşı öncesinden başlayarak asker bir toplumdur, militarist bir kafa yapısına sahiptir. Naziler bu kafa yapısını olabilecek en ileriye taşıdılar. 68'in de önemli katkısıyla bu kafa yapısı tümüyle değişmedi ama önemli oranda sarsıldı. Almanya toplumu bu yönden Türkiye toplumuna oldukça benziyordu ve bunu nasıl değiştirebildiklerini öğrenmek herhalde gereklidir.

Konuya 68'in tarihinin yazılmasının evrimini açıklayarak başlamakta yarar vardır